

Ernest Mandel

Vart är Amerika på väg?

1969

Ur *New Left Review* 1/54, mars-april 1969.

Denna artikel blev startskottet till ett meningsutbyte om USA-imperialismen som följdes och avslutades med 2 inlägg i *New Left Review* 1/59 (januari-februari 1970): ett kritiskt inlägg av amerikanen Martin Nicolaus ([Den universella motsägelsen](#)) och ett svar från Mandel ([Den ojämna utvecklingens lagar](#)).

/ Red.

Idag verkar djupgående krafter för att undergräva den sociala och ekonomiska jämvikt som har rått i USA i mer än 25 år, sedan de stora depressionerna 1929–32 och 1937–38. Vissa av dessa krafter är av internationell karaktär och knutna till de nationella befrielsekamperna hos de folk som exploateras av den amerikanska imperialismen – framför allt den vietnamesiska revolutionen. Men ur marxistisk synvinkel är det viktigt att i första hand betona de krafter som verkar inom själva systemet. Denna essä kommer att försöka isolera sex av dessa krafter – sex historiska motsättningar som nu rubbar den sociala jämvikten i den kapitalistiska ekonomin och den borgerliga ordningen i USA.

1. Minskningen av okvalificerad arbetskraft och de sociala rötterna till den svarta radikaleringen

Det amerikanska samhället, liksom alla andra industrialiserade kapitalistiska länder, befinner sig för närvarande i en snabb process av teknisk förändring. Den tredje industriella revolutionen – sammanfattad i slagordet ”automatisering” – har nu omvandlat den amerikanska industrin under nästan två decennier. De förändringar som denna nya industriella revolution har medfört i det amerikanska samhället är mångfacetterade. Under 1950-talet ledde de till ökad arbetslöshet. Den årliga produktivitetstillväxten var högre än den årliga produktionsökningen, vilket ledde till en tendens till stigande strukturell arbetslöshet även i tider av högkonjunktur och välstånd. Den genomsnittliga årliga arbetslösheten nådde 5 000 000 vid slutet av den republikanska administrationen.

Men sedan början av 1960-talet har antalet arbetslösa minskat något (även om den amerikanska arbetslöshetsstatistiken är mycket opålitlig). De har troligen minskat från i genomsnitt 5 000 000 till i genomsnitt 3 500 000 till 4 000 000: dessa siffror avser strukturell arbetslöshet och inte den konjunkturella arbetslöshet som uppstår under perioder av recession. Men oavsett orsakerna till denna tillfälliga och relativa minskning av den strukturella arbetslösheten är det mycket betydelsefullt att en del av den amerikanska befolkningen fortsätter att drabbas mycket hårt av automatiseringen: den allmänna kategorin av okvalificerad arbetskraft. Okvalificerade arbeten försvinner idag snabbt inom den amerikanska industrin. I framtiden kommer de att försvinna helt från ekonomin. I absoluta tal har antalet arbetstillfällen för okvalificerad arbetskraft inom industrin under de senaste tio åren minskat från 13 000 000 till mindre än 4 000 000, och troligen till 3 000 000. Detta är en verkligt revolutionerande process. Mycket sällan har något liknande skett med sådan hastighet i hela kapitalismens historia. Den grupp som har drabbats hårdast av att okvalificerade arbeten försvinner är naturligtvis den svarta befolkningen i USA.

Den snabba minskningen av antalet okvalificerade jobb inom den amerikanska industrin är den länk som binder samman den växande revolten bland svarta, särskilt revolten bland svarta ungdomar, med den amerikanska kapitalismens allmänna samhällsekonomiska struktur. Det är naturligtvis uppenbart, som de flesta observatörer har påpekat, att accelerationen av revolten bland svarta, och i synnerhet radikaliseringsen av svarta ungdomar under 1950-talet och början av 1960-talet, har varit nära kopplad till den koloniala revolutionens utveckling. Framväxten av självständiga stater i Svarta Afrika, den kubanska revolutionen med sitt radikala förbud mot rasdiskriminering och utvecklingen av Vietnamkriget har varit starka subjektiva och moraliska faktorer som påskyndat den afroamerikanska explosionen i USA. Men vi får inte bortse från de objektiva stimuli som vuxit fram ur den amerikanska kapitalismens inre utveckling. Den långa efterkrigsboomen och den explosiva utvecklingen av jordbrukets produktivitet var de första faktorerna i den massiva urbaniseringen och proletariseringen av afroamerikanerna: ghettona i norr växte i rasande takt. Idag är den genomsnittliga arbetslösheten bland den svarta befolkningen dubbelt så hög som bland den vita befolkningen, och den genomsnittliga arbetslösheten bland ungdomar är dubbelt så hög som bland vuxna, så att genomsnittet bland svarta ungdomar är nästan fyra gånger högre än det allmänna genomsnittet i landet. Upp till 15 eller 20 procent av unga svarta arbetare är arbetslösa: detta är en procentandel som motsvarar den under den stora depressionen. Det räcker att titta på dessa siffror för att förstå den sociala och materiella orsaken till den svarta revolten.

Det är viktigt att betona det mycket nära sambandet mellan den höga arbetslösheten bland svarta ungdomar och den generellt skandalösa utbildningssituationen för svarta människor i ghettona. Detta skolsystem producerar en stor majoritet av avhoppare just i ett läge då okvalificerade jobb snabbt försvinner. Under dessa förhållanden är det helt klart varför svarta nationalister känner så starkt för frågan om samhällskontroll över svarta skolor – en fråga som i New York och på andra håll har blivit en verklig samlingspunkt för den svarta befrielsekampen.

2. De sociala rötterna till studentupproret

Den tredje industriella revolutionen kan ses som en process där mänsklig arbetskraft fördrivs från den traditionella industrin samtidigt som en enorm tillströmning av industriarbetskraft sker till den ekonomiska och sociala verksamhetens andra områden. Medan allt fler människor ersätts av maskiner inom industrin, industrialiseras verksamheter som jordbruk, kontorsadministration, offentlig förvaltning och till och med utbildning – det vill säga de blir alltmer mekaniserade, rationaliserade och organiserade i industriella former.

Detta leder till mycket viktiga sociala konsekvenser. Dessa kan sammanfattas med att säga, att under den tredje industriella revolutionen fördrivs manuellt arbete från produktionen medan intellektuellt arbete återintroduceras i produktionsprocessen i gigantisk skala. Det intellektuella arbetet blir därmed i allt högre grad alienerat arbete – standardiserat, mekaniserat och underkastat stelbenta regler och hård kontroll, på exakt samma sätt som manuellt arbete var under den första och andra industriella revolutionen. Detta faktum är mycket nära kopplat till en av det amerikanska samhällets mest spektakulära utvecklingar på senare tid: den massiva studentrevolten, eller, mer korrekt, studenternas växande radikaliseringsen. För att ge en indikation på omfattningen av denna omvandling i det amerikanska samhället räcker det att tänka på att USA, som i början av detta sekel fortfarande i huvudsak var ett land som exporterade jordbruksprodukter, idag har färre jordbrukare än studenter. Idag finns det 6 000 000 studenter i USA, medan antalet jordbrukare tillsammans med deras anställda och familjemedlemmar som hjälper till har sjunkit under 5 500 000. Vi står inför en kolossal omvandling som stör de traditionella relationerna mellan sociala grupper, radikalt fördriver mänskligt arbete från vissa

verksamhetsområden, men återinför det i större skala och på en högre kvalifikations- och kompetensnivå inom andra områden.

Om man tittar på de nya studenternas framtid kan man se en annan mycket viktig omvandling, relaterad till de förändringar som automatiseringen och den tekniska utvecklingen har medfört i den amerikanska ekonomin. För tjugo eller trettio år sedan var det fortfarande så att studenterna i allmänhet antingen var blivande kapitalister, egenföretagare eller kapitalismens representanter. De flesta av dem blev antingen läkare, advokater, arkitekter och så vidare eller tjänstemän med ledande befattningar inom den kapitalistiska industrin eller staten. Men idag har detta mönster förändrats radikalt. Det är uppenbart att det inte finns 6 000 000 jobb för kapitalister i det samtida amerikanska samhället: varken för kapitalister eller egenföretagare, eller för kapitalismens agenter. Därför är ett stort antal av dagens studenter inte alls framtida kapitalister, utan framtida löntagare inom undervisning, offentlig förvaltning och på olika tekniska nivåer inom industrin och ekonomin. Deras status kommer att ligga närmare en industriarbetares än den ledande befattningshavares. Under tiden minskar skillnaden i status mellan tekniker och kvalificerad arbetare snabbt till följd av automatiseringen. Det amerikanska samhället är på väg mot en situation där de flesta kvalificerade arbetare som fortfarande har jobb inom industrin måste ha en högre eller halvhög utbildning. En sådan situation finns redan i vissa branscher även i andra länder än USA – det japanska varvsindustrin är ett välkänt exempel.

Universitetsexplosionen i USA har skapat samma intensiva känsla av alienation bland studenter som den som är välkänd i Västeuropa idag. Detta är desto mer övertygande eftersom de materiella orsakerna till studentupproren är mycket mindre uppenbara i USA än i Europa. Överfulla föreläsningssalar, brist på studentbostäder, brist på billig mat i restauranger och andra liknande fenomen spelar en relativt liten roll på amerikanska universitet, vars materiella infrastruktur i allmänhet är långt överlägsen allt vi känner till i Europa. Ändå har medvetandet om alienation som ett resultat av universitetets kapitalistiska form, av den högre utbildningens borgerliga struktur och funktion och dess auktoritära administration, blivit alltmer utbredd. Det är en symptomatisk återspeglning av studenternas förändrade sociala ställning i samhället idag.

Amerikanska studenter är därmed mycket mer benägna att förstå allmän social alienation, med andra ord att åtminstone potentiellt bli antikapitalister, än de var för 10 eller 15 år sedan. Här är likheten med utvecklingen i Västeuropa slående. Som regel började den politiska mobiliseringen på amerikanska campus med stöd till den svarta befolkningen i USA eller solidaritet med befrielseströrelser i tredje världen. Den första politiska reaktionen från amerikanska studenter var antiimperialistisk. Men antiimperialismens logik har lett studentrörelsen till att, åtminstone delvis, förstå nödvändigheten av antikapitalistisk kamp och att utveckla ett socialistiskt medvetande som idag är utbredd i radikala studentkretsar.

3. Automatisering, tekniker och fabriken hierarkiska struktur

Automatiseringens framsteg har också haft en annan finansiell och ekonomisk effekt, som vi ännu inte kan se tydligt i Europa, men som har framträtt som en markant tendens i USA under 1960-talet. Den marxistiska teorin förklarar att en av de viktigaste specialeffekterna av automatiseringen och den nuvarande tekniska revolutionen är en förkortning av det fasta kapitalets livscykel. Maskiner byts nu i allmänhet ut vart fjärde eller femte år, medan de tidigare byttes ut vart tionde år i den klassiska kapitalismen. Om man betraktar fenomenet ur storföretagens perspektiv innebär detta att tyngdpunkten förskjuts från produktionsproblem till reproduktionsproblem.

Storföretagens verkliga chefer diskuterar inte längre främst problem som rör hur produktionen ska organiseras: det överläts till lägre nivåer i hierarkin. Det specifika mål som de är intresse-

rade av är hur reproduktionen ska organiseras och säkerställas. Med andra ord diskuterar de framtida planer: planer för att ersätta befintlig maskinpark, planer för att finansiera denna ersättning, nya områden och platser för investeringar, och så vidare. Detta har gett kapitalkoncentrationen i USA en ny och oförutsedd vändning. Sammanslagingsprocessen har under de senaste åren inte främst bestått av att skapa monopol inom vissa industrigrenar, genom att slå samman bil-, koppar- eller ståltruster eller flygfabriker. Det har istället varit en rörelse mot att förena företag som till synes är helt oberoende av varandra och som verkar inom helt olika produktionsområden. Det finns några klassiska exempel på denna process, som diskuterats flitigt i den amerikanska finanspressen, såsom fusionen mellan Xerox och CIT, den spektakulära diversifieringen av International Telephone and Telegraph Corporation [ITT]¹ eller Ling-Temco-Vought-imperiet², som nyligen köpte upp Jones and Loughlin Steel Corporation.

Vad denna rörelse egentligen speglar är en växande upptagenhet med ”rena” problem av kapitalackumulation. Det vill säga, det som är viktigt idag är att samla ihop tillräckligt med kapital och sedan diversifiera investeringen av detta kapital på ett sådant sätt att man minimerar riskerna för strukturell eller konjunkturell nedgång i den ena eller andra grenen – risker som är mycket stora under perioder av snabb teknisk förändring. Med andra ord visar det kapitalistiska systemets funktion i dagens USA på ett mycket tydligt sätt vad marxisterna alltid har sagt (och vad endast ekonomer i Sovjetunionen och några av deras kolleger i östeuropeiska länder och på andra håll glömmer idag), nämligen att verklig kostnadsminskning och inkomstmaximering är omöjlig om lönsamheten endast beräknas på fabriksnivå. Det är faktiskt en sanning som alla stora amerikanska företag förstår, att det är omöjligt att uppnå maximal lönsamhet och ekonomisk rationalitet på fabriksnivå, och att det till och med är omöjligt att uppnå det på nivån för en enskild bransch. Det är därför den rådande kapitalistiska tendensen i USA är att försöka kombinera aktiviteter i ett antal produktionsgrenar. Den typ av finansimperium som växer fram som ett resultat av denna form av verksamhet är ett fascinerande studieobjekt för marxister.

Men ju mer storfinansen uteslutande sysselsätter sig med problem som rör kapitalackumulation och reproduktion, desto mer överlåter den fabriksledningen och produktionsorganisationen till experter på lägre nivå, och desto mer måste den smidiga driften av ekonomin kollidera med överlevnaden av privat ägande och den hierarkiska strukturen i fabriken. De frånvarande fabriksägarna och de pengajonglerande finansierarna som är frikopplade från produktionsprocessen är inte skyltdockor. De behåller den yttersta makten – makten att öppna eller stänga fabriken, att stänga den i en stad och starta om den 2 000 mil bort, att med ett pennstreck avskaffa 20 000 jobb och 50 färdigheter som förvärvats till priset av långvariga mänskliga ansträngningar. Denna makt måste framstå som alltmer godtycklig och absolut i ögonen på de verkliga teknikerna, som just inte utövar den avgörande makten, kapitalägarnas makt. Ju högre utbildningsnivå och vetenskaplig kunskap den genomsnittlige arbetaren-teknikern har, desto mer föråldrade måste kapitalisternas och chefernas försök att upprätthålla fabriken hierarkiska och auktoritära struktur bli, som till och med strider mot logiken i den senaste tekniken – behovet av flexibelt samarbete inom fabriken i stället för en rigid befälsordning.

4. Erosion av reallöneökningar genom inflation

Sedan början av 1960-talet och Kennedyadministrationens tillträde har den strukturella arbetslösheten minskat och den amerikanska ekonomins tillväxttakt ökat. Denna förändring har i allmänhet förknippats med en ökad inflationstakt i den amerikanska ekonomin. De

¹ ITT var ursprungligen ett telefonbolag som från 1959 köpte upp över 350 olika bolag och blev ett konglomerat. Se https://sv.wikipedia.org/wiki/ITT_Inc.

² Ling-Temco-Vought (LTV) var ett amerikanskt konglomerat som existerade mellan 1961 och 2001.

konkreta orsakerna och källorna till denna inflation finns inte bara i det enorma militära etablissemanget – även om detta naturligtvis är den främsta orsaken – utan också i den kraftigt ökade skuldsättningen i hela det amerikanska samhället. Den privata skuldsättningen har ökat mycket snabbt; under de senaste 15 åren har den stigit från cirka 65 procent till cirka 120 procent av landets inhemska nationalinkomst, och denna procentandel stiger hela tiden. Den passerade 1 000 000 000 000 dollar (tusen miljarder) för några år sedan, 1966, och fortsätter att stiga i en snabbare takt än nationalinkomsten. De monopolistiska och oligopolistiska företagens specifika prisbetende hänger naturligtvis samman med denna inflationsprocess.

Detta är inte rätt plats att utforska de tekniska problemen med inflation. Men det bör betonas att resultatet av dessa inflationstendenser, i kombination med Vietnamkriget, har varit att den amerikanska arbetarklassens reala disponibla inkomst för första gången på över tre decennier har slutat växa. Den högsta nivån för den disponibla realinkomsten nåddes i slutet av 1965 och början av 1966. Sedan dess har den sjunkit. Nedgången har varit mycket långsam – troligen mindre än 1 procent per år. Ändå är det ett betydande avbrott i en tendens som har fortsatt praktiskt taget oavbrutet under de senaste 35 åren. Denna nedgång i arbetarnas realinkomst har varit resultatet av två processer: å ena sidan inflationen och å andra sidan en kraftig skatthöjning sedan Vietnamkrigets början. Det finns ett mycket tydligt och konkret samband mellan denna inbromsning av ökningen av den amerikanska arbetarklassens realinkomster och den växande otålighet som idag finns i amerikanska arbetarkretsar gentemot det amerikanska etablissemanget som sådant, vilket delvis återspeglades i Wallace-rörelsen..

Det är naturligtvis omöjligt att i detta skede tala om någon politisk opposition från den amerikanska arbetarklassens sida mot det kapitalistiska systemet som sådant. Men om de amerikanska arbetarna mer eller mindre lätt och normalt accepterade integreringen av sina fackföreningsledare i Demokratiska partiet under den långa period som började med Roosevelt-administrationen, så var denna acceptans ett resultat av att deras realinkomster och materiella förhållanden, särskilt deras sociala trygghet, förbättrades under denna period. Idag verkar den perioden vara på väg att ta slut. Den nuvarande stagnationen av proletariats realinkomster innebär att fackföreningsbyråkratins integration i det borgerliga Demokratiska partiet inte längre accepteras lika lätt som för bara fyra år sedan. Detta blev tydligt under presidentvalskampanjen 1968. UAW-ledningen organiserade sin vanliga specialkongress för att ge sitt formella stöd till de demokratiska kandidaterna Humphrey och Muskie. Denna gång fick de en riktig chock. Av de tusen delegater som normalt kommer till dessa kongresser dök nästan hälften inte upp alls. De stödde inte längre Demokratiska partiet med entusiasm. De identifierade sig inte längre med Johnsonadministrationen. Allt prat om välfärdslagstiftning, socialförsäkring, sjukförsäkring och andra fördelar som arbetarna hade vunnit under de senaste fyra åren neutraliserades i deras ögon till stor del av inflationen och de ökade skatterna på deras inkomster. Faktum var att deras reallöner hade slutat växa och till och med börjat sjunka något.

Det är välkänt att dollarinflationen i USA har skapat stora spänningar i det globala valutasystemet. Inom USA pågår nu en debatt mellan olika kretsar inom den härskande klassen, den politiska eliten inom bourgeoisin och de officiella ekonomiska experterna om man ska prioritera att återställa USA:s betalningsbalans eller att upprätthålla den nuvarande tillväxttakten. Dessa två mål verkar vara oförenliga. Varje försök att helt kväva inflationen och återupprätta en mycket stabil valuta kan endast säkerställas genom en deflationspolitik som skapar arbetslöshet – och troligen arbetslöshet i betydande omfattning. Varje försök att skapa full sysselsättning och påskynda tillväxttakten ökar oundvikligen inflationen och därmed den allmänna förlusten av valutans köpkraft. Detta är det dilemma som den nya republikanska administrationen står inför i dag, precis som Johnson stod inför i går. Det är omöjligt att förutsäga vilken väg Nixon kommer att välja, men det är mycket möjligt att hans

ekonomiska politik kommer att ligga närmare Eisenhower-administrationens än Kennedy-Johnson-administrationernas.

En grupp ledande amerikanska affärsmän, som bildar ett råd av affärsrådgivare med halv-officiell status, publicerade två veckor före valet i november 1968 en studie som skapade sensation i finanskretsar. De konstaterade utan omsvep att det för att bekämpa inflationen behövdes minst 6 procents arbetslöshet. Dessa amerikanska affärsmän är mycket mer frispråkiga än sina brittiska kolleger, som redan är nöjda när man talar om 3 procents arbetslöshet. En arbetslöshet på 6 procent i USA innebär att cirka 5 000 000 människor är permanent utan arbete. Det är en hög siffra jämfört med den nuvarande nivån, med nivån under "normala" förhållanden, utanför recessioner. Om Nixon skulle gå i den riktningen, som de internationella bankirerna vill driva honom i, kommer den amerikanska bourgeoisin att få allt svårare att hålla fackföreningsrörelsen lugn och se till att de amerikanska arbetarna fortsätter att acceptera integreringen av sin fackföreningsbyråkrati i systemet och passivt underkasta sig både chefer och fackföreningsbyråkrater.

5. De sociala konsekvenserna av den offentliga misären

Det finns en ytterligare konsekvens av inflationen som kommer att få en allt större inverkan på den amerikanska ekonomin och särskilt på samhällsförhållandena i USA. Inflationen förstärker kraftigt motsättningen mellan "privat välstånd" och "offentlig misär". Denna motsättning har lyfts fram av liberala ekonomer som Galbraith och är idag mycket slående för en europé som besöker USA. Det är faktiskt häpnadsväckande i vilken utsträckning de offentliga tjänsterna i detta rika land har brutit samman. Den enorma budgeten har ändå inte visat sig kunna upprätthålla en minimistandard för normalt fungerande offentliga tjänster. I slutet av 1968 avslöjade *New York Times Magazine*, i en kritik av de amerikanska posttjänsterna, att ett brev idag i genomsnitt tar längre tid att transporteras mellan Washington och New York än det gjorde för hundra år sedan på hästryggen i Västern. I en stad som New York har gatustädningen nästan helt försvunnit. Gatorna är i allmänhet smutsiga: i de fattigare stadsdelarna städas gatorna nästan aldrig. I de rikare stadsdelarna får invånarna rena gator endast genom att de betalar privata arbetare ur egen ficka för att städa gatorna och hålla dem i mer eller mindre normalt skick. Det kanske mest extraordinära fenomenet, i alla fall för en europé, är att vissa stora städer i sydväst, som Houston eller Phoenix, som har en halv miljon invånare eller mer, ändå inte har något offentligt transportsystem alls: inte ett trasigt system – bara inget system alls. Det finns privata bilar och ingenting annat – inga bussar, inga spårvagnar, inga tunnelbanor, ingenting.

Motsättningen mellan privat välstånd och offentlig misär har i allmänhet studerats ur konsumentens synvinkel och utifrån de påföljder eller olägenheter som den medför för den genomsnittlige medborgaren. Men det finns en annan dimension av denna motsättning som kommer att bli allt viktigare under de kommande åren. Det är dess inverkan på vad man skulle kunna kalla "producenterna", det vill säga de människor som är anställda inom den offentliga förvaltningen.

Antalet anställda ökar mycket snabbt. Den offentliga förvaltningen är redan den största enskilda arbetsgivaren i USA, med över 11 000 000 anställda. De olika skikt som dessa 11 000 000 kan delas in i är alla kroniskt underbetalda. Deras genomsnittliga inkomst är lägre än inkomsten för motsvarande befattningar i den privata sektorn. Detta är inte något exceptionellt; liknande fenomen har funnits eller finns i många europeiska länder. Men resultaten – resultat som ofta har setts i Europa under de senaste 10 eller 15 åren – dyker nu för första gången upp i stor skala i USA.

Offentligt anställda, som tidigare stod utanför fackföreningsrörelsen och faktiskt alla former av organiserad social aktivitet, radikaliseras idag åtminstone på fackföreningsnivå. De organiserar sig, de agiterar och de kräver inkomster som åtminstone motsvarar dem de skulle kunna få i den privata sektorn. I ett land som USA, med den imperialistiska ställning det har på världsskalan, är det sociala systemets sårbarhet för varje ökning av facklig radikalism bland offentligt anställda mycket stor. Ett litet exempel kan illustrera detta. I New York strejkade nyligen både poliser och brandmän, inte officiellt men i praktiken, samtidigt. De arbetade bara enligt reglerna och störde därmed hela stadens stadsliv. Allt kollapsade. I sex dagar rådde faktiskt totalt trafik kaos i New York. Bilister kunde parkera sina bilar var som helst utan att de bogserades bort. (Under normala förhållanden bogseras mellan två och tre tusen bilar bort av polisen varje dag i New York.) Under dessa sex dagar, när bilisterna kunde parkera var de ville, blev staden helt blockerad efter en timmes morgontrafik – bara för att polisen ville ha en löneökning på 10 procent.

Det är viktigt att förstå den ekonomiska bakgrunden till detta problem. Det är mycket viktigt att inte bara se det som ett exempel på en felaktig politik från de offentliga förvaltarnas eller de kapitalistiska politikernas sida, utan snarare som ett uttryck för det kapitalistiska systemets grundläggande tendenser. En av de viktigaste trenderna inom den europeiska kapitalismen under de senaste 25–30 åren har varit den växande socialiseringen av alla indirekta produktionskostnader. Detta bidrar mycket direkt till privata vinster och kapitalackumulation. Kapitalisterna vill i allt högre grad att staten ska betala inte bara för elkablar och vägar, utan också för forskning, utveckling, utbildning och socialförsäkring. Men när denna tendens till socialisering av indirekta produktionskostnader väl har kommit igång är det uppenbart att företagen inte kommer att acceptera stora skatthöjningar för att finansiera den. Om de skulle betala de skatter som behövs för att täcka alla dessa kostnader skulle det i själva verket inte bli någon ”socialisering”. De skulle fortsätta att betala för dem privat, men istället för att göra det direkt skulle de betala indirekt genom sina skatter (och även betala för administrationen av dessa betalningar). Istället för att minska bördan skulle en sådan lösning i själva verket öka den. Det finns alltså ett oundvikligt institutionaliserat motstånd från företagen och den kapitalistiska klassen mot att höja skatterna till en nivå som skulle möjliggöra en fungerande offentlig service som kan tillgodose hela befolkningens behov. Av denna anledning är det troligt att klyftan mellan lönerna för offentliganställda och privatanställda i USA kommer att bestå, och att trenden mot en radikalisering av offentliganställda – både ökad facklig organisering och kanske till och med politisk radikalisering – kommer att fortsätta.

Dessutom är det inte utan betydelse att ett stort antal universitetsstudenter går in i offentlig förvaltning – både akademiker och så kallade drop-outs. Även i dag, om vi tittar på de senaste fyra eller fem åren, finns många unga människor som var studentledare eller militanta för tre eller fyra år sedan nu och undervisar i skolor eller arbetar inom kommunala socialtjänster. De kanske förlorar en del av sitt radikala medvetande när de börjar arbeta; det är inte bara deras föräldrars utan också kapitalistklassens förhoppning. Men bevisen visar att åtminstone en del av deras politiska medvetande bevaras och att det sker en viss infiltration av radikalism från studentsektorn till lärarkåren – särskilt inom högre utbildning – och till de olika skikten inom den offentliga förvaltningen där före detta studenter anställs.

6. Effekterna av utländsk konkurrens

Vi har nu visat hur vissa objektiva motsättningar inom den amerikanska ekonomin långsamt har tenderat att förändra det subjektiva medvetandet hos olika grupper av landets befolkning – svarta, särskilt svarta ungdomar, studenter, tekniker och offentliganställda. Inflationen har börjat leda till missnöje bland växande delar av arbetarklassen. Men vi har ännu inte kommit fram till den slutliga och viktigaste delen i en marxistisk analys av det imperialistiska sam-

hället i USA idag – nämligen det hot mot den amerikanska kapitalismen som den internationella konkurrensen nu utgör.

Traditionellt har amerikanska arbetare alltid haft mycket högre reallöner än europeiska arbetare. De historiska orsakerna till detta fenomen är välkända. De hänger samman med bristen på arbetskraft i USA, som ursprungligen var ett i stort sett öde land. Traditionellt kunde den amerikanska kapitalistiska industrin klara av dessa högre löner eftersom den var praktiskt taget isolerad från internationell konkurrens. Mycket få europeiska industriprodukter nådde USA, och den amerikanska industrin exporterade endast en liten del av sin produktion. Under de senaste 40 åren har situationen naturligtvis långsamt förändrats. Den amerikanska industrin har blivit alltmer integrerad i världsmarknaden. Den deltar i allt högre grad i den internationella konkurrensen, både för att den exporterar mer och för att den amerikanska hemmamarknaden snabbt håller på att bli den viktigaste sektorn på världsmarknaden, eftersom alla andra kapitalistiska länders export till USA har ökat snabbt. Här tycks en stor paradox uppstå. Hur kan amerikanska arbetare tjäna reallöner som är mellan två och tre gånger högre än reallönerna i Västeuropa och mellan fyra och fem gånger högre än reallönerna i Japan, samtidigt som den amerikanska industrin deltar i den internationella konkurrensen?

Svaret är naturligtvis uppenbart. Dessa högre löner har varit möjliga eftersom den amerikanska industrin har haft en mycket högre produktivitet än den europeiska eller japanska industrin. Den har åtnjutit ett produktivitetssprång, eller som Engels sa om den brittiska industrin på 1800-talet, ett produktivitetsmonopol på världsmarknaden. Detta produktivitetsmonopol är en funktion av två faktorer: högre teknologi och stordriftsfördelar – det vill säga en mycket större storlek på den genomsnittliga fabriken eller företaget. Idag hotas båda dessa två orsaker till produktivitetssprånget. Den tekniska försprånget framför Japan eller Västeuropa som har kännetecknat den amerikanska imperialismen håller nu på att försvinna mycket snabbt. Just den trend av massiv kapitalexport till andra imperialistiska länder som kännetecknar den amerikanska imperialismen, och själva karaktären hos de så kallade ”multinationella” företagen (som i nio fall av tio i själva verket är amerikanska företag), sprider amerikansk teknik på global skala och utjämnar därmed den tekniska nivån åtminstone bland de imperialistiska länderna. Samtidigt tenderar det naturligtvis att öka klyftan mellan de imperialistiska och de halvkoloniala länderna. Idag kan man säga att det bara är inom några få specialområden, såsom datorer och flygplan, som den amerikanska industrin fortfarande har en verklig teknisk fördel framför sina europeiska och japanska konkurrenter. Men även om dessa två sektorer, kan vara mycket viktiga för framtiden, är de inte avgörande för den totala export- och importmarknaden varken i Europa eller i USA, och de kommer inte heller att vara avgörande under de närmaste 10 eller 20 åren. Denna fördel är alltså lite mindre viktig än vissa europeiska analytiker har hävdad.

Om man tittar på andra sektorer, där det tekniska försprånget håller på att försvinna eller har försvunnit – såsom stål, bilar, elektriska apparater, textilier, möbler eller vissa typer av maskiner – är det uppenbart att det pågår en massiv invasion av den amerikanska marknaden av utländska produkter. När det gäller stål importeras idag mellan 15 och 20 procent av den amerikanska konsumtionen från Japan och Västeuropa. Japanerna börjar dominera stålmarknaden på västkusten, och européerna tar en stor del av marknaden på östkusten. Det är bara i Mellanvästern, som fortfarande är den viktigaste industriregionen i USA, som importerat stål inte används i någon större utsträckning. Men med öppnandet av St. Lawrence-farleden kan även där frågan bli tveksam i framtiden. Samtidigt importeras bilar till USA idag i en takt som motsvarar 10–15 procent av den totala årliga konsumtionen. Även denna andel kan mycket snabbt stiga till 20–25 procent. En liknande utveckling kan ses inom möbler, textilier,

transistorradioapparater och bärbara tv-apparater; skeppsbyggnad och elektriska apparater kan bli nästa område.

Hittills har det gradvisa försvinnandet av skillnaderna i produktivitet skapat ökad konkurrens för den amerikanska kapitalismen på dess egen hemmamarknad. Dess utländska marknader är allvarligt hotade eller håller på att försvinna inom vissa områden, såsom bilar och stål. Detta är naturligtvis bara den första fasen. Om koncentrationen av europeisk och japansk industri börjar skapa enheter som drivs i samma skala som amerikanska enheter, med samma storlek som amerikanska företag, kommer den amerikanska industrin i slutändan att hamna i en omöjlig situation. Den kommer då att behöva betala tre gånger högre löner, med samma produktivitet som européerna eller japanerna. Det skulle vara en helt ohållbar situation och det skulle vara början på en enorm strukturell kris för den amerikanska industrin.

Två exempel bör räcka för att visa att detta inte är en helt orimlig framtidsutsikt. Den senaste fusionen inom den japanska stålindustrin skapade ett japanskt företag som producerar 22 000 000 ton stål per år. I USA skulle detta göra det till det näst största stålföretaget. Å andra sidan har det nyligen tillkännagivna samgåendet mellan Fiat och Citroën i Europa skapat ett bilföretag som producerar 2 000 000 bilar per år. Detta skulle göra det till det tredje största amerikanska bilföretaget, och det skulle klättra upp till andra plats och passera Ford om dess tillväxttakt, jämfört med den nuvarande tillväxttakten i den amerikanska industrin, bibehålls under ytterligare tre eller fyra år.

Dessa exempel visar tydligt att det är möjligt för europeiska och japanska företag att, om den nuvarande kapitalkoncentrationen fortsätter, uppnå inte bara en jämförbar teknik utan också en jämförbar storlek med de ledande amerikanska företagen. När de når den nivån kommer de amerikanska arbetarnas löner med säkerhet att attackeras, eftersom det i den kapitalistiska världen inte är möjligt att producera med samma produktivitet som konkurrenterna utomlands och samtidigt betala arbetarna hemma två eller tre gånger högre löner.

7. Löneskillnaderna som amerikanska arbetare åtnjuter

Den amerikanska härskande klassen blir alltmer medveten om att de enorma löneskillnader som den fortfarande beviljar sina arbetare är ett handikapp i den internationella konkurrensen. Även om detta handikapp ännu inte har blivit ett allvarligt hinder, har amerikanska kapitalister under de senaste åren redan börjat reagera på det på olika sätt.

Kapitalexporten är just utformad för att motverka denna löneskillnad. De amerikanska biltillverkarna har nästan uteslutande investerat i utlandet, där de har lägre löner och därför mycket lättare kan behålla sin andel av världsmarknaden med bilar som tillverkas billigt i Storbritannien eller Tyskland, snarare än med högre löner i USA. Ett annat försök att hålla nere tillväxten av reallönerna var den inkomstpolitik som förespråkades av Kennedy- och Johnson-administrationerna – fram till 1966, då den kollapsade till följd av Vietnamkriget. En tredje form av motåtgärd har varit en intensifierad exploatering av arbetskraften – i synnerhet en ökad arbetstakt inom storindustrin, vilket har lett till en strukturell omvandling av den amerikanska arbetarklassen inom vissa områden. Denna ökade arbetstakt har lett till ett så högt arbetstempo att den genomsnittlige vuxne arbetaren praktiskt taget är oförmögen att vidmakthålla det under lång tid. Detta har radikalt sänkt åldersstrukturen inom vissa branscher, såsom bil- och stålindustrin. Eftersom det blir allt svårare att stanna kvar i fabriken (under förhållanden med ökad arbetstakt) i tio år utan att bli nervöst eller fysiskt förstörd, är idag upp till 40 procent av bilindustrins arbetare i USA unga arbetare. Dessutom har inflödet av svarta arbetare i storindustrin varit enormt till följd av samma fenomen, eftersom de är fysiskt mer motståndskraftiga. Idag finns det 35, 40 eller 45 procent svarta arbetare i vissa av de viktigaste bilfabrikerna. I Fords berömda River Rouge-fabrik finns det över 40 procent svarta

arbetare; i Dodge-bilfabriken i Detroit finns det över 50 procent. Dessa är fortfarande undantagsfall – även om det också finns vissa stålfabriker med över 50 procent svarta arbetare. Men den genomsnittliga sysselsättningen av svarta arbetare i den amerikanska industrin som helhet är mycket högre än det demografiska genomsnittet på 10 procent: den ligger på omkring 30 procent.

Ingen av dessa politiska åtgärder har hittills haft någon större effekt. Men om det historiska ögonblicket kommer när produktivitetsgapet mellan den amerikanska industrin och den västeuropeiska och japanska industrin överbryggas, kommer den amerikanska kapitalismen att ha absolut inget annat val än att inleda en mycket mer hänsynslös attack mot de amerikanska arbetarnas reallöner än vad som hittills skett i Västeuropa, i de olika länder där det fanns en liten löneskillnad (Italien, Frankrike, Västtyskland, England och Belgien, vid olika tidpunkter under 1960-talet). Eftersom löneskillnaden mellan Europa och Amerika inte är en fråga om 5, 10 eller 15 procent, som den är mellan olika västeuropeiska länder, utan ligger i storleksordningen 200–300 procent, är det lätt att föreställa sig vilket enormt handikapp detta kommer att bli när produktiviteten blir jämförbar, och hur massiva reaktionerna från den amerikanska kapitalismen då kommer att bli.

Det är nödvändigt att betona dessa fakta för att anta en marxistisk, med andra ord en materialistisk och inte en idealistisk, inställning till frågan om den amerikanska arbetarklassens attityder till det amerikanska samhället. Det är sant att det finns ett mycket nära samband mellan etablissemangets antikommunism, de vapenutgifter som möjliggör en hög sysselsättningsnivå, den amerikanska imperialismens internationella roll, de överskottsvinster som den senare får från sina internationella kapitalinvesteringar och den militära apparat som försvarar dessa investeringar. Men en sak måste förstås. De amerikanska arbetarna går inte i första hand med på hela detta system för att de är berusade av antikommunistiska idéer. De går med på det eftersom systemet har fungerat under de senaste 30 åren. Systemet har kunnat ge dem högre löner och en högre grad av social trygghet. Det är detta faktum som har avgjort att de har accepterat antikommunismen, och inte acceptansen av antikommunismen som har avgjort den sociala stabiliteten. När systemet blir mindre och mindre kapabelt att lyckas kommer en helt ny situation att uppstå i USA.

Fackligt medvetande är inte bara negativt. Eller, för att uttrycka det mer dialektiskt, fackligt medvetande är i sig självt socialt neutralt. Det är varken reaktionärt eller revolutionärt. Det blir reaktionärt när systemet kan tillgodose fackliga krav. Det skapar en stor revolutionär potential när systemet inte längre kan tillgodose grundläggande fackliga krav. En sådan omvandling av det amerikanska samhället under påverkan av kapitalets internationella konkurrens knackar idag på dörren till den amerikanska kapitalismen.

Befrielsekampen bland folken i tredje världen, med sitt hot mot amerikanska imperialistiska investeringar, kommer också att spela en viktig roll för att avsluta den amerikanska kapitalismens långa samhällsekonomiska jämvikt. Men den medför inte lika dramatiska och omedelbara ekonomiska konsekvenser som kapitalets internationella konkurrens skulle kunna få om produktivetsklyftan fylldes.

Så länge socialismen eller revolutionen bara är ideal som predikas av aktivister på grund av deras egna övertygelser och medvetande, så är deras sociala inverkan oundvikligen begränsad. Men när den revolutionära socialismens idéer kan förena tro, förtroende och medvetenhet med en revolterande samhällsklass – arbetarklassen – omedelbara materiella intressen, blir deras potential bokstavligen explosiv. I den meningen kommer den politiska radikaliseringen av arbetarklassen, och därmed socialismen, att bli ett praktiskt förslag i USA inom de närmaste 10 eller 15 åren, under den kombinerade inverkan av alla de krafter som har undersökts här. Efter de svarta arbetarna, de unga arbetarna, studenterna, teknikerna och de offentligt an-

ställda kommer den amerikanska arbetarklassen att sätta kampen för socialism på den omedelbara historiska dagordningen i USA. Vägen till revolutionen kommer då att vara öppen.

Svaret från Martin Nicolaus: [Den universella motsägelsen](#)